

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Společenskovední vzdělávání v předškolním věku

Úvod do studia

doc. PaedDr. Jana Majerčíková, PhD.

Zlín 2018

POPIS PŘEDMĚTU ve vazbě na studijní oporu

Magisterský studijní program: Předškolní pedagogika

Předmět: Teorie a metody rozvíjení společenskovedního vzdělávání u dětí předškolního věku

Forma studia: kombinovaná

Rozsah distanční výuky: 10 hodin

Zařazení výuky: 1. ročník, letní semestr

Forma výuky: přednáška, cvičení

Ukončení: zápočet, zkouška

Vyučující: doc. PaedDr. Jana Majerčíková, PhD.

Anotace předmětu:

Cílem výuky v předmětu je naučit studenta analyzovat proces poznávání v předškolním věku s ohledem na problematiku našich sociálních realit. V předmětu mají být objasněny jednak teoretické přístupy, ale i možnosti didaktického ztvárnění společenskovedních témat v předškolním vzdělávání prostřednictvím relevantních metod. Po jeho absolvování bude student schopen analyzovat teoretické otázky společenskovedního vzdělávání před nástupem do základní školy a reflektovat různé didaktické strategie společenskovedního vzdělávání v praxi předškolních zařízení.

Struktura výukových témat předmětu v rámci jednoho semestru je následující:

Analýza a objasnění klíčových pojmů a vazeb mezi nimi: společenskovední vzdělávání, sociální studie, sociální realie a univerzálie. Socializace, enkulturalizace dítěte v současné postmoderní společnosti.

Společenskovední vzdělávání jako poznávání sociálního prostředí v podmínkách MŠ.

Společenskovední vzdělávání v kontextu podpory kulturní gramotnosti.

Společenskovední vzdělávání v základních kurikulárních dokumentech pro předškolní vzdělávání.

Obsah společenskovedního vzdělávání v podmínkách MŠ a jiných předškolních zařízení.

Didaktické cíle a kompetence dítěte jako cílové kategorie ve společenskovedním vzdělávání v předškolním věku.

Didaktické metody preferované v společenskovedním vzdělávání v předškolním věku.

Organizační formy společenskovedního vzdělávání v předškolním věku.

Rozvíjení orientace v čase u dítěte předškolního věku.

Rozvíjení orientace v prostoru u dítěte předškolního věku.

Dětské interpretace světa a jejich využití v společenskovedním vzdělávání v předškolním věku.

Analýza doporučených a dostupných učebních textů využívaných ve společenskovedním vzdělávání v předškolním věku.

Využití informačních a komunikačních technologií ve společenskovedním vzdělávání v MŠ.

Obsah

ÚVOD	5
1 VYBRANÉ POJMY SPOLEČENSKOVĚDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	8
1.1 SPOLEČENSKOVĚDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	8
1.2 SOCIÁLNÍ REÁLIE A SOCIÁLNÍ (KULTURNÍ) UNIVERZÁLIE	9
1.3 SOCIÁLNÍ STUDIE.....	10
2 SPOLEČENSKOVĚDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ JAKO POZNÁVÁNÍ SOCIÁLNÍHO PROSTŘEDÍ	12
2.1 SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ A JEHO POZNÁVÁNÍ	12
2.2 FUNKCE SPOLEČENSKOVĚDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	13
3 SOCIALIZACE A SOUČASNÁ POSTMODERNÍ SPOLEČNOST	15
3.1 SOCIALIZACE.....	15
3.2 JAKÁ JE NAŠE SOUČASNÁ SPOLEČNOST?.....	16
3.3 POSTMODERNÍ ŠKOLA?.....	18
4 SPOLEČENSKOVĚDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ JAKO SOUČÁST ROZVÍJENÍ KULTURNÍ GRAMOTNOSTI	19
4.1 GRAMOTNOST A JEJÍ VÝZNAMOVÉ ADJEKTIVA	19
4.2 KULTURNÍ GRAMOTNOST A JEJÍ VZTAH KE VZDĚLÁVÁNÍ.....	20
5 OBSAH SPOLEČENSKOVĚDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PŘED NÁSTUPEM DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY	22
5.1 SPOLEČENSKOVĚDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	22
5.2 SPOLEČENSKOVĚDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V PRIMÁRNÍ ŠKOLE	24
5.3 SPOLEČENSKOVĚDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE - INSPIRACE ZE SLOVENSKA	26
6 DĚTSKÉ INTERPRETACE SVĚTA JAKO SOUČÁST SPOLEČENSKOVĚDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	29
6.1 DĚTSKÉ INTERPRETACE SVĚTA V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU.....	29
6.2 DĚTSKÉ INTERPRETACE SVĚTA A JEJICH VYUŽITÍ V PŘEDŠKOLNÍM SPOLEČENSKOVĚDNÍM VZDĚLÁVÁNÍ	30
ZÁVĚR	34
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	35
SEZNAM TABULEK.....	36

ÚVOD

Předkládaný dokument je vstupním materiálem ke studiu předmětu *Teorie a metody rozvíjení společenskovědního vzdělávání u dětí předškolního věku*. Má být fiktivní mapou pro orientaci v teoretických východiscích v problematice společenskovědního vzdělávání v předškolním věku tak, jak je vázána na koncepci tohoto předmětu v rámci magisterského studia předškolní pedagogiky na FHS UTB ve Zlíně.

Cílem studijního materiálu je poskytnout základní informační oporu ve vybraných tématech společenskovědního vzdělávání před nástupem do základní školy, rovněž přehled v tom, co je pro zvládnutí předmětu, se kterým se váže, optimální studovat a teoreticky reflektovat. Studijní opora nenabízí rozsáhle studijní podklady, je spíš osnovou toho, co a kde hledat, po čem sáhnout a jak k tomu teoreticky přistupovat. Členěna je do šesti kapitol a obsahuje jednu přílohu. Jednotlivé kapitoly nabízí text ke studiu, následně interaktivní části s úkoly a náměty do diskuse. Na začátku každé kapitoly je v pravé části strany hlavní myšlenka kapitoly, v jejím úvodu je nastíněn její obsah.

V jednotlivých kapitolách student získá přehled o tom, co je zajímavé pro dané téma zpracované v kapitole pročítat, jak o tématu uvažovat. Má být tedy podnětem k dalšímu studiu.

Problematika společenskovědního vzdělávání v předškolním věku je rozsáhlá, v předkládané studijní opoře jsou zpracována vybraná teoretická témata a východiska, zvládnutí je z mého pohledu nezbytné pro uchopení a dobré didaktické ztvárnění společenskovědních témat ve vzdělávání před nástupem do základní školy. Jak bude zřejmé dále, je v nich uplatněn interdisciplinární přístup. Pro studium této problematiky považujeme za důležité uvědomovat si význam poznání ze sociologie, psychologie a jiných disciplín, se kterými musí pedagogika, samozřejmě i předškolní, úzce spolupracovat. Práce s oporou počítá s tím, že student bude mít obecné poznání v předmětné problematice postavené na dosavadním vysokoškolském studiu.

V textu jsou využity následující piktogramy nesoucí níže naznačené významy. Mají ulehčit práci s textem a orientaci v něm.

CÍL

UKÁZKA

ŘEŠENÍ

ZORIENTUJE SE

OBJASNĚTE

OTÁZKY, DISKUSE

SHRNUTÍ

UPOZORNĚNÍ

NAVRHNĚTE

1 VYBRANÉ POJMY SPOLEČENSKOVĚDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

V první kapitole bude objasněn základní pojmový aparát, se kterým se v problematice společenskovědního vzdělávání pracuje. Jednotlivé pojmy budou vysvětleny a dále budou objasněny vzájemné vztahy mezi nimi.

1.1 Společenskovědní vzdělávání

Společenskovědní vzdělávání tvoří integrální součást všeobecného vzdělávání a na jeho počátku je považováno za důležitý prostředek školní socializace. Zároveň tvoří propedeutiku sociálních a humanitních věd. Jsou to tedy vědy o člověku a společnosti, které mají, respektive by měli mít v kurikulu školního vzdělávání vedle věd přírodních své významné postavení.

Diskutujte o názorech autorů:

„Od počátků kurikulárního hnutí zhruba před padesáti lety se předpokládalo, že pro potřeby života v moderní společnosti je důležitější znalost přírodních věd a techniky než porozumění procesům ve společnosti. Ovšem opakovaně se ukazuje, že škola musí reagovat nejen na potřeby výroby, ale na problémy celého sociálního života člověka. Společenské vědy vyhozené dveřmi se vracejí oknem.“ (Dvořák, Dvořáková, 2006)

Klíčové myšlenky a pojmy

V problematice společenskovědního vzdělávání vnímáme pojmovou různorodost, která pomáhá ujasnit jeho zaměření, pojetí, procesy, předmět a cíle.

- společenskovědní vzdělávání
- sociální realie
- sociální (kulturní) univerzálie
- sociální studie

Obečným cílem společenskovědního vzdělávání je připravit děti, žáky na aktivní a odpovědný život ve společnosti. Vyžaduje to nejdřív dobrou orientaci v této společnosti, založenou na jejím důkladném poznání a porozumění kultuře, která ji charakterizuje.

Co je to kultura? Objasněte tento pojem a uvažujte, co bude teda porozumění kultuře nevyhnutelně zahrnovat?

1.2 Sociální reálie a sociální (kulturní) univerzálie

Běžně využíváme v hovorovém jazyce pojmy sociální a společenský. Mají však své významové konotace. Specifikujte, kdy se uvádí spíše pojem sociální, například sociální politika a kdy pojem společenský, například společenský pořádek. Uvažujte o důvodech.

Za předmět společenskovědního vzdělávání můžeme považovat sociální reálie. Reálie chápeme jako všechny skutečnosti, věcné poznatky a údaje, které vztahujeme na daný sociální prostor a jsou významné a charakteristické v daném čase. Sociální reálie pak vnímáme jako souhrn poznatků o životě a kultuře vážící se na jistý sociální prostor a lidi v něm, jde tedy o národ.

Jiným pojmem, který popisuje, co se v rámci společenskovědního vzdělávání učí, je pojem sociální, kulturní univerzálie. Univerzálie jsou vázány na lidskou zkušenost, která se získává napříč časem, tedy od minulosti, přes současnost, jsou výrazem identity dané kultury. Reprezentují ji aktivity související s uspokojováním základních životních potřeb, jako je obživa, oblékání, bydlení a s rozvíjením sociálních vztahů v rodině a v dalších sociálních skupinách.

Tyto základní kategorie lidské sociální zkušenosti mají být v různé kognitivní náročnosti v průběhu společenskovědního vzdělávání zprostředkovány, pro vzdělávání mají svůj význam jako nástroje pro porozumění dané společnosti nebo komparaci s jinými kulturami. Ve významné míře modelují i obsah společenskovědního vzdělávání před nástupem do základní školy. Postupuje se od poznávání bezprostředního okolí učícího se až k pochopení fungování sociálních institucí, které představují základní dimenze každé společnosti a odrážejí její převažující způsob myšlení a konání symbolizující návod, jak naplnit její potřeby.

1.3 Sociální studie

Pro lepší konstrukci představy toho, co společenskovědní vzdělávání zahrnuje, může posloužit i koncept „social studies“ známý především z angloamerického prostředí.

Jak uvádějí Dvořák, Dvořáková (2006), v USA je součástí kurikula ve všech ročnících všeobecně-vzdělávací školy, od přípravného do „maturitního“, a to v podobě integrovaného předmětu, nebo jako blok několika předmětů.

Americká Národní rada pro sociální studia (National Council for the Social Studies) přijala v roce 1992 následující definici: „*Sociální studia (social studies) představují integrované studium sociálních a humanitních věd s cílem podporovat a rozvíjet občanské kompetence. Ve škole učení o společnosti umožňuje koordinované a systematické poznávání opírající se o vědní obory jako antropologie, archeologie, ekonomie, filozofie, geografie, historie, náboženství/religionistika, politologie, právo, psychologie a sociologie, a dále příslušné partie humanitních disciplín, matematiky i přírodních věd. Primárním účelem učení o společnosti je pomoci mladým lidem – občanům kulturně různorodé, demokratické společnosti ve vzájemně propojeném světě – rozvinout schopnost provádět poučená a zdůvodněná rozhodnutí sledující obecné dobro (veřejný zájem).*“

Následně byly sociální studia rozpracovány do relativně konkrétně formulovaných obsahových celků (Dvořák, & Dvořáková, 2005):

1. Kultura
2. Čas, kontinuita a změna
3. Lidé, místa a prostředí
4. Individuální vývoj a identita
5. Jedinci, skupiny a instituce
6. Moc, autorita, vládnutí a správa
7. Produkce, distribuce a spotřeba
8. Věda, technika a společnost
9. Globální souvislosti
10. Občanské ideály a postupy.

Z výše uvedeného výčtu je zřejmé, že sociální studia jsou postavena na integrovaném přístupu a jsou rovněž platformou vznikající na propojení vybraných disciplín sociohumanitních věd.

2 SPOLEČENSKOVĚDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ JAKO POZNÁVÁNÍ SOCIÁLNÍHO PROSTŘEDÍ

Ve druhé kapitole bude objasněn vztah mezi společenskovědním vzděláváním a poznáváním sociálního prostředí. Reflektovány budou funkce společenskovědního vzdělávání s ambicí nastínit jejich význam pro předškolní edukaci.

2.1 Sociální prostředí a jeho poznávání

Všichni žijeme, pracujeme, pohybujeme se v jistém fyzickém prostoru. Fyzický prostor má dvě dimenze, jde o sociální a přírodní prostředí. V rámci společenskovědního vzdělávání nás zajímá právě sociální prostředí a jeho prvky.

Sociální prostředí tvoří tu sféru fyzického prostoru, který nás obklopuje, v nichž se nacházejí lidé. Je to prostor, který je člověkem osvojen, využíván, obydlen, jednoduše využíván. Je potom úkolem školy a vzdělávání, kterého je nositelem, aby mu pomáhala tento prostor poznávat, využívat ve svůj prospěch a dále rozvíjet.

Poznávání je proces, během kterého (Lehrer, 1999):

- můžeme získávat jistou schopnost;
- se seznamujeme s někým anebo s něčím;
- něco identifikujeme jako informaci.

Poznávání dítěte předškolního věku se uskutečňuje díky základním psychickým procesům - vnímání, řeči, učení

Klíčové myšlenky a pojmy

Společenskovědní vzdělávání je proces probíhající jako poznávání sociálního prostředí s cílem rozvinout kognitivní a mentální schopnosti dítěte, žáka.

- sociální prostředí
- poznávání
- socializační a propedeutická funkce společenskovědního vzdělávání

a paměti, představ a uplatnění fantazie, nakonec vrcholící v myšlení úzce spjatým s jeho řečí. Čím je dítě mladší, tím více je jeho poznávání determinováno jeho osobnostními charakteristikami a prostředím, ve kterém se nachází.

Objasněte proces poznávání u dítěte předškolního věku. Sáhňte přitom k některé ze psychologických teorií.

Vzdělávání je rovněž proces, kdy prostřednictvím poznávání rozvíjíme především kognitivní a mentální schopnosti jedince. Při společenskovědním vzdělávání pak budeme přes poznávání sociálního prostředí a napříč obsahem sociohumanitních věd rozvíjet kognitivní a mentální schopnosti dítěte, žáka, s cílem uschopnit ho v tomto prostředí smysluplně fungovat a zušlechťovat jej. Poznávání sociálního prostředí můžeme pojmově ztotožnit s poznáváním sociálních reálií.

2.2 Funkce společenskovědního vzdělávání

Jak již bylo uvedeno předmětem společenskovědního vzdělávání je problematika sociálních reálií/sociálních (kulturních) univerzálií. V jeho průběhu si má dítě osvojit věku přiměřené poznatky ze života a kultury dané společnosti a národa, který tuto kulturu vytváří - má se naučit v této společnosti žít.

Zvláštní význam poznávání sociálních reálií spočívá v adekvátním akcentování jeho afektivní složky, významné je jejich hodnotové zaměření, rozvíjení, nezřídka i budování základů vztahu dětí, žáků k rodné zemi, formování národního cítění, povědomí a zájmu o kulturu a věci veřejné.

Když uvažujeme nad funkcemi, které společenskovědní vzdělávání plní, jeho hlavní účel vidíme ve dvou oblastech. Jde o funkci socializační a propedeutickou.

Uvažujte a navrhňte vysvětlení, v čem spočívá socializační funkce společenskovědního vzdělávání. Vycházejte přitom s dosavadního poznání, které jste získali o společenskovědním vzdělávání. Definovat socializaci bezpochyby zvládnete.

Propedeutická funkce společenskovědního vzdělávání spočívá v zabezpečení obsahové návaznosti předškolního a primárního vzdělávání. Výuce předmětů prvouka a vlastivěda (či jinak nazvaných předmětů ze společenskovědní složky obsahu primárního vzdělávání) má předcházet právě příprava v mateřských školách, respektive v předškolních zařízeních, vznikajících v režimu školského zákona. Ty se totiž musí řídit závazným kurikulárním dokumentem - RVP PV, kterého je součástí i tato složka obsahu vzdělávání. Jako příklad může sloužit v mateřské škole dobře nastartované rozvíjení orientace v čase a orientace v prostoru s cílem získat základy historického povědomí a geografické situovanosti v primární škole.

3 SOCIALIZACE A SOUČASNÁ POSTMODERNÍ SPOLEČNOST

Ve třetí kapitole bude k opakování předložen pojem socializace. Socializace bude zasazena do kontextu s tím, jak možno popisovat současnou společnost. Dále bude charakterizována a diskutována současná společnost jako společnost postmoderní i s jejím dopadem na školní socializaci dětí.

3.1 Socializace

Člověk se rodí jako tvor biologický a na to, aby mohl existovat ve společnosti, do které přichází, se musí stát i tvorem sociálním. Socializace je tedy procesem stávání se sociální bytostí, slovy Z. Baumana (2002) jde o to „vštěpovat mu touhu chovat se tak, jak se má“. Potvrzuje tím i další poselství socializace – společnost se její prostřednictvím zachovává, ale i rozvíjí a „rozmnožuje“.

Pro školu a vzdělávání je důležité si uvědomit, jak se socializace uskutečňuje. Základními mechanismy využívanými v socializaci jsou (Velký sociologický slovník, 1996):

- komunikace,
- interakce s druhými sociálními bytostmi,
- pozorování jejich chování a prožívání s nimi a za ně,
- učení se,
- přijímání hodnot, norem, způsobů jednání, atd.

Klíčové pojmy a myšlenky

Socializace do současné postmoderní společnosti je často rozporuplným procesem. Postmoderní pluralita a heterogenita zasahuje školní socializaci, narušuje osvědčené postupy a mění pozice a postupy všech jejích aktérů.

- socializace
- postmodernita
- postmoderní společnost

V socializaci jde o interpretaci biologickou, psychickou a sociální s cílem rozvoje osobnosti schopné společenského (morálního) řízení.

V socializaci se každý subjekt vyvíjí ve vzájemné závislosti na společensky zprostředkovaném sociálním a materiálním prostředí. I pro socializaci dítěte v předškolním věku je důležitá druhá osoba a artefakty dané kultury, hovoříme tak o jaderném trojúhelníkovém vztahu, ve kterém se rozvíjejí jeho psychické procesy v médiu kultury (Štech, 2007).

Specifikujete rozdíly mezi primární a sekundární socializací. Pracujte i s hlavními socializačními činiteli – rodinou, školou, vrstevnickou skupinou, masmédií či jinými institucemi a organizacemi.

3.2 Jaká je naše současná společnost?

Žijeme ve společnosti, o níž nemáme přiměřenou představu. Pluralita názvů, které dostává, je logickým odrazem mnohoznačnosti, mnohotvárnosti a mnohorozměrnosti tohoto světa. Dnes tedy není ani jisté, zda žijeme časy postmodernity, supermodernity, zpětné, pozdní, tekuté modernity, nebo jen jednoduché nástavby modernity – všude je přítomná pluralita. Nejčastěji se však můžeme v této souvislosti setkat s pojmem postmodernita.

G. Lipovetsky (2008, s. 180) uvádí, že "... originalita postmoderního okamžiku spočívá v převládání individuálního nad obecným, psychologického nad ideologickým, komunikace nad politizací, různosti nad stejností, permisivnosti nad donucováním".

V následující pasáži uvádíme znaky, prvky, charakteristiky postmodernity (jako myšlenkového, uměleckého a životního směru, kterým se vyznačuje spo-

lečnost druhé poloviny 20. století) a postmoderní společnosti. Uvažujte o nich a hledejte jejich přesahy do každodenní reality. K tomuto tématu doporučujeme k četbě díla Z. Baumana, A. Giddence, G. Lipovetskeho atd., ze kterých jsme čerpali i my.

Postmodernita ...

- ✓ kriticky se obrací k rozumu, odmítá jeho „nadřazenost“;
- ✓ je s ní spojen pojem technologizace, nadvláda hodnoty techniky (z prostředků se stává cíl);
- ✓ není v ní nic univerzální, je skeptická k jednotě;
- ✓ nevěří ve všemocnost vědy a lidského rozumu.

Postmoderní společnost

- ✓ používá se jako synonymum pro postindustriální společnost;
- ✓ mizí v ní důvěra a víra v budoucnost, na revoluční zítřky a pokrok už nikdo nevěří;
- ✓ nemá žádné idoly ani žádné tabu;
- ✓ panuje v ní konzumerismus - informací, věcí, sportů, cestování, vztahů, hudby, lékařské péče;
- ✓ klíčový je individualismus;
- ✓ snaží se o kvalitní život (kult krásy), nesmírně zaujetí pro osobnost, citlivost k ekologickým otázkám, odklon od velkých názorových systémů;
- ✓ najdeme v ní mravní lhostejnost a nutnost se přizpůsobovat;
- ✓ je charakteristická vystupňovaným vlivem komunikačních a vědních technologií;
- ✓ je pro ni příznačný radikální pluralismus, heterogenita, uznání a tolerance obrovské rozmanitosti, hodnotový relativismus, diferencovanost životních sfér, diskontinuita, mnohost jevů a nejistota jako trvalý stav.

3.3 Postmoderní škola?

Bylo by zřejmě naivní se domnívat, že se postmoderní idey nedotknou školy a vzdělávání, které poskytuje. Škola přijímá pozitivní postoj vůči různým formám poznávání, zvažuje rozmanité způsoby, kterými dítě, žák vnímá a reflektuje dění kolem. Celá edukační realita je pluralizována.

Individualizace, která předchází v postmodernitě již svou druhou vlnou, nachází svůj odraz i ve škole, v konečném důsledku vede k zániku školní socializace založené na disciplíně. Prvořadé je dítě, žák a jeho potřeby, možnosti a jeho potenciál. Stěžejní pedagogický diskurs je tedy postaven kolem osobnosti dítěte a učitel se ocitá v schizoidní situaci: má vystupovat z pozice autority, poučujícího dospělého nebo má být facilitátorem, který jen sleduje, pak podněcuje, podporuje, případně vyjednává a autoritu nevyžaduje? Vycházejíce z přirozených možností dítěte a snahy zachovat kontinuitu civilizace se autorita ve škole ale předpokládá. Autorita je v protikladu vůči donucování silou, autoritativní vztah je vytvářen hierarchickou strukturou, jejíž oprávněnost obě strany uznávají, a v jejímž rámci má každý předem určené místo (Arendtová, 2002). Školní socializace pak začíná pozbývat svoje hlavní nástroje.

Poradte, navrhněte. Jak v současnosti ve škole postupovat, pokud má škola pomáhat reprodukovat kulturu a společnost, má-li zachovat jejich pokračování, pokud má v době krize autority zachránit její zbytky, pokud má zachránit ochotu a snahu učit se a poznávat nové.

4 SPOLEČENSKOVĚDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ JAKO SOUČÁST ROZVÍJENÍ KULTURNÍ GRAMOTNOSTI

Ve čtvrté kapitole bude předložen další důležitý pojem předmětné problematiky – pojem gramotnost. Následně bude objasněn význam jeho příbuzného a zároveň aktuálního pojmu - kulturní gramotnost. Jeho významová konotace bude zasazena do kontextu se vzděláním, s osobitým akcentem na jeho procesuální složku – vzdělávání a s ohledem na jeho společenskovědní obsah.

4.1 Gramotnost a její významové adjektiva

Objasněte pojem gramotnost. Reflektujte jeho klasické i inovační pojetí, pracujte případně s jednotlivými druhy gramotností.

Je v celku zřejmé, že umět číst, psát a případně počítat, by nikomu k přežití v současné společnosti nestačilo. Právě rozvoj společnosti a paralelně s tím vzdělanosti způsobil, že se takto pojímaná gramotnost (klasické pojetí) začala považovat za samozřejmost a triviálnost. Následně se tedy požadavky společnosti na kompetentnost člověka, jeho vytvořené a naučené dovednosti i rozvinuté schopnosti měnili a třeba připomenout, že v proměnách času i stále mění. To způsobilo generování nových vý-

Klíčové pojmy a myšlenky

Kulturní gramotnost a vzdělání je možné považovat za obdobné cílové kategorie všech procesů, které se uskutečňují v rámci vzdělávání. Můžou dosáhnout jistou úroveň a kvalitu a dítěti, žákovi umožňují chápat a využívat kulturní obsahy dané společností.

- gramotnost
- funkční gramotnost
- kulturní gramotnost

znamů pojmu gramotnost – například informační, cizojazyčná, čtenářská, matematická, přírodovědná, sociální, finanční, mediální, občanská, ekonomická atd.

Aby byl zdůrazněn aspekt využitelnosti, aplikace nabytého poznání spojeného s gramotností, do jejího slovníku se dostal pojem funkční gramotnost. Na tu je možné nahlížet jako na i jistou dispozici, potencialitu člověka podílet se na světě informací a významů, které tvoří kulturu.

4.2 Kulturní gramotnost a její vztah ke vzdělávání

Vysvětlete pojem kulturní gramotnost. Nabízím vám k tomu dvě interpretace - gramotnosti a kultury.

Široké vymezení gramotnosti

Znalosti, dovednosti a postoje, kompetence, které jsou potřebné k plnému zapojení a účasti člověka v hospodářském, společenském a kulturním životě společnosti, ve které se pohybuje.

Kultura

Vše, co lidé dělají, co o tom říkají a co si o tom myslí – čili rozsáhlý soubor (komplex) jevů vygenerován lidmi, který zahrnuje oblast vědění, víry, jazyka, morálky, výroby, práva, umění, zvyků, výchovy a jednání, zkrátka vše, co lidem umožňuje společně se orientovat ve světě a společně svůj svět utvářet a konceptualizovat (Velký sociologický slovník, 1996).

V nejširším slova smyslu je kulturní gramotnost možné vnímat jako schopnost, dovednost člověka aktivně se zapojit do jistého kulturního prostoru, percipovat a užívat dostupné prvky kultury.

V průběhu vzdělávání má škola (i mateřská) umožnit dítěti porozumět obsahům, kterými je kultura tvořena, má je naučit chápat tyto obsahy v souvislostech a umět

je i prakticky využít. Z tohoto pohledu je dosažení jisté úrovně kulturní gramotnosti možné považovat za dosažení jistého stupně vzdělání. Chápat kulturu a její obsahy není dítěti vrozené. Využívají se na to různé mechanismy v rámci socializace, výchovy i vzdělávání, přičemž platí, že čím je daná kultura diverzifikovanější, významově i obsahově bohatší, tím jej její osvojování těžší a komplikovanější. Vychází se z toho, že toto přijetí kultury nezvládne dítě samo (samo se nemůže učit, socializovat), potřebuje na to pomoc dospělého, respektive jiného „poučeného“ člověka.

V rámci společenskovědního vzdělávání dochází k intenzivnímu a mimořádně cílenému předávání kulturních obsahů. Dítě, žák se seznamuje s tím, co lidé, jako aktéři společenského dění doposud vytvořili, co a kde je navzájem spojuje, co vytváří lidské společenství, ve kterém jsou sdíleny hodnoty, jazyk, vědění atd.

Navrhněte pojmovou mapu, ve které budete vizualizovat vztahy a možné souvislosti mezi pojmy gramotnost, funkční gramotnost, kulturní gramotnost, informační, cizojazyčná, čtenářská, matematická, přírodovědná, sociální, finanční, mediální, občanská, ekonomická (případně doplňte jiný typ gramotnosti).

5 OBSAH SPOLEČENSKOVĚDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PŘED NÁSTUPEM DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY

V páté kapitole bude předložen obsahový rámec předškolního společenskovědního vzdělávání. Reflektována bude jeho návaznost na další stupeň vzdělávání a nastíněn bude i obsah společenskovědního vzdělávání na 1. stupni základní školy.

5.1 Společenskovědní vzdělávání v mateřské škole

Vzpomeňte si na obsahové celky sociálních studií, které byly předloženy v kapitole 1: Kultura; Čas, kontinuita a změna; Lidé, místa a prostředí; Individuální vývoj a identita; Jedinci, skupiny a instituce; Moc, autorita, vládnutí a správa; Produkce, distribuce a spotřeba; Věda, technika a společnost; Globální souvislosti; Občanské ideály a postupy.

Představte si, že jste zákonodárci v USA a máte podle výše uvedených témat navrhnout obsah předškolního společenskovědního vzdělávání. Jaká by byla jeho struktura, případně návrh témat?

Nejlépe je možno demonstrovat obsah společenskovědního vzdělávání před nástupem do základní školy v ku-

Klíčové pojmy a myšlenky

V předškolním vzdělávání si má v rámci společenskovědních témat dítě utvářet vztah k jinému dítěti či dospělému. Očekává se jeho vedení do společnosti ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními. Z hlediska jeho kognitivních schopností je důležité založit elementární povědomí o okolním světě a dění v něm.

- obsah
- kurikulum

rikulu mateřské školy. Název mateřská škola může využívat jenom takové předškolní zařízení, které pracuje v režimu školského zákona a tedy podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV).

Při pohledu na jednotlivé vzdělávací oblasti předložené v RVP PV je možné identifikovat největší překryv s tématy týkajícími se poznávání sociálního prostředí v následujících dvou oblastech (RVP PV, 2016):

„Dítě a ten druhý

Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v interpersonální oblasti je podporovat utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zajišťovat pohodu těchto vztahů.

Dítě a společnost

Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v oblasti sociálně-kulturní je uvést dítě do společnosti ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních i duchovních hodnot, do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody ve svém sociálním prostředí.“

Ve vzdělávací nabídce je pak konkretizován záměr a je možné konceptualizovat, čím má dítě předškolního věku z hlediska učení o společnosti projít. Tento doporučovaný rozsah a jeho ladění může učitel MŠ přiměřeně modifikovat, upravovat. Protože se zaměření společenskovědního vzdělávání bytostně dotýká právě společnosti, tyto úpravy mohou být vázány na prostředí, ve kterém rodiny dětí nebo škola funguje, počítá se rovněž s tím, že budou akceptovány dispozice dětí a jejich individuální možnosti. RVP PV však nabízí rámec a prostřednictvím očekávaných výstupů i strukturu dovedností a poznání, kterými má dítě před nástupem do základní školy v předmětné problematice disponovat.

Vraťte se k RVP PV a uvažujte nad tím, jak je naplněn obsah společenskovědního vzdělávání ve vztahu k možnostem dítěte předškolního věku a obecně k tématům, které se v rámci této složky vzdělávání nabízí. Navrhněte možnou úpravu, respektive svou strukturu, kterou byste jako učitel používal, požívala.

5.2 Společenskovědní vzdělávání v primární škole

Podobně jako v předškolním vzdělávání i pro základní školu je základním kurikulárním dokumentem, který představuje jeho program pro oba stupně základní školy, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Obsah je v něm rovněž koncipován prostřednictvím vzdělávacích oblastí, které jsou dále členěny do tematických okruhů. Propojováním tematických okruhů je možné vytvářet v školních vzdělávacích programech různé varianty vyučovacích předmětů a jejich vzdělávacího obsahu. Nejčastěji se v programech škol vyskytují předměty prvouka, vlastivěda a přírodověda, je možné najít i předměty Lidé a čas apod.

Společenskovědní témata mají v primárním vzdělávání specifickou pozici. Svůj rámec nacházejí ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, která je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV koncipovanou pouze pro 1. stupeň základního školy. RVP ZV (2017) deklaruje, že v tomto případě jde o komplexní oblast, která vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví, bezpečí a dalších obdobných témat. Rovněž explicitně uvádí, že staví na tom, s čím v tomto směru žák do základní školy přichází a má ambici rozvíjet nabyté poznatky a prvotní zkušenosti žáka, které získal v rodině, ale i v předškolním vzdělávání.

Ucelený obraz světa, který má žák primární školy o světě nabyt, se má vytvářet postupně, ve vazbě na časové a prostorové dimenze žákova okolí. Při orientaci v čase se začíná samotným žákem, jeho nejužším okolím, jeho rodinou a končí se základní orientací na úrovni státu a Evropské unie. Z hlediska času se vychází ze

základních zkušeností s orientací v rámci dne a na konci je důležité pochopení orientace v čase historickém. Podobně jako v předškolním vzdělávání (a z tohoto pohledu je význam předškolního vzdělávání nesporně velký), důležité jsou zkušenosti dítěte, žáka z rodiny a jeho každodenního života, přičemž konfrontace nebo komparace s názory a myšlenkami ostatních má posouvat žákovo poznání cíleně směrem dál od něho samotného. I tak se má učit vnímat základní společenské vztahy, chápat soudobý způsob života, jeho výhody i sporné aspekty.

Tematický obsah vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět je členěn do 5 tematických okruhů:

- Místo, kde žijeme
- Lidé kolem nás
- Lidé a čas
- Rozmanitost přírody
- Člověk a jeho zdraví

Společenskovědní témata jsou koncentrována v prvních třech okruzích. Další dva okruhy jsou zaměřené na poznávání přírodního prostředí a tedy přírodovědní složku vzdělávání.

Rozpomeňte se na své školní časy na základní škole. Jak jste měli organizovanou společenskovědní oblast vzdělávání. Dnes je možné tradičně vytvářet jeden předmět v 1. – 3. ročníku (tj. přiřazovat očekávaným výstupům pro 1. období vhodné učivo vybrané z jednotlivých tematických okruhů) a dva předměty ve 4. a 5. ročníku (tj. tematické okruhy 1, 2 a 3 využít jako základ pro Vlastivědu a okruhy 4 a 5 pro Přírodovědu). Je však možné vytvářet jen jeden integrovaný předmět i ve 4. a 5. ročníku nebo jeden souvislý předmět od 1. do 5. ročníku. Jak připomíná RVP ZV, není nutné se vždy striktně držet tematických okruhů, podle potřeby je lze

různě strukturovat, propojovat učivo a přiřazovat ho k očekávaným výstupům – jejich naplnění je zásadní!

Jak tedy vzpomínáte na výuku společenskovědních témat?

5.3 Společenskovědní vzdělávání v mateřské škole - inspirace ze Slovenska

I na Slovensku se při tvorbě obsahu v rámci předškolního vzdělávání využívá dvouúrovňový model. Základním kurikulárním dokumentem pro předškolní vzdělávání je *Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách* z roku 2015. Mateřské školy se jím řídí při tvorbě vlastních školních vzdělávacích programů.

Samozřejmě, že tento program má ve svém obsahu i dimenzi společenskovědního vzdělávání, a to prostřednictvím vzdělávací oblasti Člověk a společnost.

V následující části je ukázka z tohoto programu. Důkladně ji prostudujte a zhodnoťte v něm naznačenou osnovu obsahu společenskovědního vzdělávání v předškolním vzdělávání na Slovensku.

Vzdelávacia oblasť: Človek a spoločnosť

Hlavným cieľom vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť je viesť dieťa k základnej orientácii v blízkom spoločenskom prostredí – v jeho časových, priestorových, sociálnych, medziľudských vzťahoch. Táto vzdelávacia oblasť sa orientuje na poznávanie spoločenského prostredia a na prosociálnu výchovu.

Pri poznávaní spoločenského prostredia stavia učiteľka na prirodzenej detskej zvedavosti. Dôraz je na zoznamovanie sa s blízkym a vzdialenejším prostredím na základe významných geografických a historických prvkov najmä prostredníctvom pozorovania a následnom zdieľaní zážitkov a skúseností detí.

Podoblasť Režim dňa a Orientácia v čase a ich vzdelávacie štandardy sú zamerané na oboznámenie sa s režimom dňa, v ktorom deti poznávajú jednotlivé časové úseky dňa.

Postupne sa učia rozlišovať časové vzťahy týždňa, mesiaca a roka. Podoblasti Orientácia v okolí, Geografia okolia (napr. rieka pretekajúca cez daný región), Geografia Slovenskej republiky (napr. najznámejšie prírodné krásy našej vlasti), História okolia (napr. hrad alebo zámok v danom regióne) a Národné povedomie sa sústreďujú na poznávanie a orientovanie sa v okolí prostredníctvom dominant obce, mesta, v ktorom deti žijú. Deti sa prostredníctvom nich oboznamujú aj s kultúrou a spoločenským dianím v regióne či vlasti. Poznávajú významné inštitúcie, ktoré sú v ich obci alebo meste a ktoré významným spôsobom ovplyvňujú život danej lokality. Oboznámené sú aj s hlavným mestom Slovenskej republiky – Bratislavou, s riekou Dunaj, ktorá cez Bratislavu preteká, a s Bratislavským hradom. V podoblasti Dopravná výchova sa pozornosť venuje poznávaniu pravidiel cestnej premávky všeobecne. Ďalej sa sústreďuje na poznávanie dopravných pravidiel vo vzťahu k dieťaťu to v role spolujazdca, cyklistu či kolobežkára ako aj ich praktickému overeniu. Konkrétne sa zameriava na potrebu používania reflexných a ochranných prvkov a pod. Hlavnými metódami poznávania spoločenského prostredia sú didaktická hra, pozorovanie, zážitkové učenie a riadený rozhovor opierajúci sa o skúsenosti detí.

Časť prosociálna výchova sa orientuje na rozvíjanie žiaducich osobnostných charakteristík dieťaťa. Vo vzdelávacích štandardoch podoblasti Ľudia v blízkom a širšom okolí je dôraz na uvedomovaní a poznávaní identity dieťaťa najmä na základe rodinných väzieb a na získavaní elementárnych sociálnych zručností, dôležitých pre jeho sociálnu komunikáciu medzi rovesníkmi a pre fungovanie dieťaťa medzi ľuďmi v širšom spoločenskom prostredí. Podoblasť Základy etikety sa zameriava na osvojovanie si kultivovaného správania s dodržiavaním základných pravidiel slušnosti. Podoblasť Ľudské vlastnosti a emócie sa sústreďuje na vnímanie a rozoznávanie pozitívnych a negatívnych emócií a vlastností u seba a u druhých osôb (detí i dospelých) presadzujúc taktné usmerňovanie dieťaťa, ktoré ho vedie k elementárnej sebareflexii. Samostatné miesto má v prosociálnej výchove podoblasť Mediálna výchova, prostredníctvom ktorej sú deti vedené k utvoreniu si predstavy o skutočnej a virtuálnej realite a k jej postupnému odlišovaniu. Dôraz sa kladie aj na utváranie elementárnych základov kritického myslenia, napr. vo vzťahu k odmietaniu negatívnych hodnotových aspektov, ktoré sú predkladané v niektorých mediálne spracovaných rozprávkach a príbehoch.

Prosociálna výchova smeruje k vytvoreniu si adekvátneho sebaobrazu a k získaniu adekvátnej sebaúcty dieťaťa, a preto ju možno integrovať do rôznych pedagogických situácií ako aj rôznych okamihov počas dňa. Hlavnými metódami prosociálnej výchovy sú napodobňovanie modelov pozitívneho etického správania, rolová hra a zážitkové učenie. Je venovaná

utváraníu predpokladov pre prosociálne cítenie a správanie detí, napr. pre uplatňovanie vd'ačnosti, pomoci, obdarovania, delenia sa a pod., pričom dôraz sa kladie na to, aby pre deti bola modelom pozitívneho etického správania učiteľka.

Připravte si pojmovou mapu jako základní schéma vztahující se k předcházejícímu textu. Diskutujte, uvažujte, hledejte odpovědi (s oporou na předcházející ukázkou):

- *Porovnejte obsah společenskovědního vzdělávání před nástupem do základní školy v ČR a SR.*
- *Identifikujte pozitiva a negativa obou přístupů.*
- *Diskutujte o tom, do jaké míry oba přístupy zohledňují rozvojové možnosti dítěte předškolního věku.*
- *Jaký je váš názor na místo prosociální výchovy v kurikulu mateřské školy?*

6 DĚTSKÉ INTERPRETACE SVĚTA JAKO SOUČÁST SPOLEČENSKOVĚDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

V šesté kapitole bude vysvětlen pojem dětská interpretace. Dále bude pojednáno o tom, že je i ve společenskovědním vzdělávání efektivní pracovat s dětskými interpretacemi jevů.

6.1 Dětské interpretace světa v předškolním věku

Bylo by naivní se domnívat, že když dítě přichází do mateřské školy je skutečně nepopsanou deskou. Je nesporné, že naopak přichází s jistými zkušenostmi, názory, představami a očekáváními, ke kterým škola může a nemusí zaujímat stanovisko, se kterými může a nemusí pracovat. Teoretické přístupy, které tyto výsledky všech interakcí dítěte s okolním světem přijímají a pracují s nimi ve svých pedagogických strategiích, patří do skupiny konstruktivistických, respektive kognitivistických teorií. Při jejich uplatňování se vychází ze základní premisy: dítě, žák si své poznání aktivně konstruuje (Bertrand, 1998).

Σ

Zopakujte si, co víte v daném kontextu z ostatních předmětů. V následujícím výčtu vám k opakování nabízím poznámky, které se pojí s tématem a in-

Klíčové pojmy a myšlenky

Zájem intenzivně pracovat i ve společenskovědním vzdělávání s dětskými interpretacemi světa vychází z konstruktivistického pojetí pojmu poznání. To má být výsledkem manipulace jedince se svým prostředím, s realitou, která ho obklopuje. Takto získaná zkušenost je kognitivně reflektována a interpretována, tvoří východisko pro další rozvoj poznání.

- dětské interpretace
- konstruktivismus

formace v nich by vám měly být známé. Diskutujte, komentujte, zasadte je do kontextu, vysvětlete si je navzájem, například ve dvojicích, v skupinách.

- *Kognitivně – psychologické teorie (podle Bertranda, 1998) – tam teorie okolo prekonceptů dítěte, žáka*
- *J. Piaget*
- *dětská interpretace světa, spontánní koncepty, prekoncept, mylný koncept, chybný koncept, miskoncept, miskocepce, dětská naivní teorie, dětská reprezentace světa, dětské pojetí, dětské porozumění*
- *vše, s čím přichází dítě do školy – poznatky, zkušenosti, představy, utvářené významy o daném jevu, předměte, skutečnosti*
- *vlivy na vytváření a rozvíjení dětských interpretací světa, prekonceptů: individuální zkušenosti spojené s prožitkem; rodiče, sourozenci, kamarádi, vrstevníci, média (tisk, televize, rozhlas), vlastní „aktivní utváření“ (vyhledávání informací, experimentování, pozorování)*
- *prekoncepty nemají pasivní roli v učení, máme k dispozici různé způsoby práce s prekoncepty dětí žáků – tzv. konstruktivistické didaktiky (Bertrand, 1998)*
- *kognitivní konflikt*
- *teorie konceptuální změny*
- *možnosti diagnostikování prekonceptů – rozhovor, projektivní techniky, komiksy, testy, analýzy produktů dětí, metody hraní rolí, pojmové a obrázkové mapování atd.*

6.2 Dětské interpretace světa a jejich využití v předškolním společenskovědním vzdělávání

Ve společenskovědním vzdělávání, v rámci kterého jde o odhalování okolního světa a vztahů mezi jeho prvky, by bylo nesprávné neakceptovat skutečnost, že děti prekoncepty mají. Děti mají společnost poznávat, hlouběji do ní pronikat. Faktem je, že v ní žili i před tím, než přišli do mateřské školy, své interpretace si už vytvářeli. Pro

dítě se tak stávají strukturou, která jim pomáhá přijímat a následně dekodovat nové předkládané poznání.

Navrhněte didaktickou strategii pro její realizaci v mateřské škole. Téma: Vzdělávání v základní škole. Podtéma: V září jdu do školy. Jedna strategie bude demonstrovat deduktivní a jedna induktivní postup.

<i>Deduktivní postup</i>	<i>Induktivní přístup</i>
• <i>Dítě přichází do MŠ, aby se vše naučilo.</i> • <i>Učitel přichází do školy, aby dítě vše naučil.</i> • <i>Transmise poznatků bez akceptování předcházejících individuálních zkušeností.</i>	• <i>Dítě přichází do školy, aby se rozvinulo.</i> • <i>Dítě přichází do školy, aby své poznatky reflektovalo, obohacovalo je, přeskupovalo je, organizovalo je, prohlubovalo je, rozvinulo je, modifikovalo je,</i> • <i>Učitel přichází do školy s ambicí každému dítěti umožnit takovou práci s poznatky, a to individuálně anebo ve skupině.</i>
<i>Téma: Vzdělávání v základní škole</i>	<i>Téma: Vzdělávání v základní škole</i>

Tabulka 1: Postupy pro tvorbu didaktických strategií vybraného společenskovedního tématu

Svět a společnost patří mezi klíčová slova obsahu společenskovědního vzdělávání. Jejich dětské interpretace jsou subjektivním nahlížením dětí na jejich významy, aspekty, součásti.

Prostudujte si podnětný text M. Hejného a F. Kuřinu: Tři světy Karla Poppera a vzdělávací proces, z roku 2000. Na ukázkou uvádím charakteristiku, „ochutnávku“ těchto tří světů:

„SVĚT 1

je svět „věcí“ (televizorů, aut, osob, zvířat, knih, sešitů i písmen a znaků v nich napsaných). Je to svět fyzikální hmoty, svět fyzického prostředí a přírody, ale i svět techniky, svět atomů, molekul, kosmu i svět silových polí, je to svět neuronů a jejich vztahů. Je to tedy svět vytvářený přírodou a technikou a opisovaný a zkoumaný fyzikou, chemií a biologií.

SVĚT 2

je svět vědomých i nevědomých zkušeností a představ člověka, svět lidského vědomí, svět myšlenkových pochodů a prožitků člověka, svět jeho nadějí, obav, otázek i pochybností. Je to tedy svět duševních stavů a procesů. Svět 2 je tvořen žitím člověka a je opisovaný a zkoumaný psychologií.

SVĚT 3

je svět výtvorů lidského ducha, jeho jádrem je lidská řeč, věda a kultura. Je to svět pojmů, problémů a teorií, ideologií, svět příběhů i mýtů, svět důkazů, argumentů i omylů, svět uměleckých děl. Je to svět objektivních myšlenkových obsahů, svět vnějších informací. Patří do něj obsahy knihoven, archivů, filmoték, počítačových pamětí...

Otázky do diskuse k předcházející ukázce:

- *Souhlasíte s myšlenkou, že dětské interpretace světa se nejvíce odráží ve světě 2 (Škoda, & Doulík, 2011)? Svoje stanovisko zdůvodněte.*
- *Co si myslíte o tom, že ve škole, i mateřské, jde především o to, aby dítěti bylo umožněno propojit, sbližovat všechny tři světy?*
- *Jaké jiné otázky vás napadli při čtení ukázky a následně i celé studie.*

Společenskovědní předškolní vzdělání je relevantní součástí kognitivního i emočního rozvoje dítěte předškolního věku, je rovněž oblastí, jejíž zvládnutí přispívá k dobré připravenosti dítěte na vstup do základní školy. Bezpochyby si zaslouží stejně sofistikované přístupy jako jiné segmenty předškolního vzdělávání.

ZÁVĚR

Studijní opora je strukturována do šesti kapitol. Její prostřednictvím má čtenář získat přehled v tom, na jakých teoretických východiscích je možné stavět společenskovědní vzdělávání v předškolním věku, jak o tomto tématu uvažovat. V opoře je rovněž načrtnut rámec pro obsah společenskovědního vzdělávání před nástupem do základní školy.

Jak je zřejmé i z názvu studijního materiálu, tato studijní opora představuje úvod do studia. Má ambici poskytnout pohled rámcovaný základními pojmy předmětné problematiky. Ty jsou v textu jednak objasněny anebo je čtenář doveden k jejich vysvětlení, ve druhém kroku jsou odkrývány jejich rozmanité aspekty, problémy a přístupy k nim. A čtenář je opět veden k diskusi, reflexi, úvahám kolem předložených subtémat.

Efektivní a pro dítě užitečné poznávání okolního světa a společnosti, ve které dítě žije, předpokládá především působení dobře připraveného učitele. (Ze zkušeností víme, že děti zvládnou téměř bez problémů rozmanité, i inovativní přístupy.) Příspěvkem k tomu, aby těchto učitelů bylo co nejvíce, má být i tato studijní opora. Jak už bylo uvedeno, je spíše podkladem k aplikaci rovněž už zmiňovaného konstruktivistického přístupu, i ve vysokoškolské přípravě učitelů.

Interdisciplinární přístup zvolen při objasňování některých pojmů má přispět k tomu, aby předškolní pedagogika nestála bokem od ostatních pedagogických disciplín a sociohumanitních věd. Ale naopak, aby tím, že je schopna akceptovat a pracovat s poznáním jiných vědních disciplín, obstála a stala se relevantní a stabilní součástí pedagogických věd.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Arendtová, H. (2002). *Mezi minulostí a budoucností*. Praha: CDK. 264s.
- [2] Baumann, Z. (2002). *Úvahy o postmoderní době*. Praha: SLON. 165 s.
- [3] Bertrand, Y. (1998). *Soudobé teorie vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Portál. 247s.
- [4] Dvořák D., & Dvořáková, M. (2006). Dvojí přítomnost sociálních věd v kurikulu české základní školy. In Sborník *Problémy kurikula základní školy*. Brno: PdF MU, 229 – 234.
- [5] Giddens, A. (1998). *Důsledky modernity*. Praha: SLON. 195 s.
- [6] Hejný, H., & Kuřina, F. (2000). Tři světy Karla Poppera a vzdělávací proces. *Pedagogika*, 50(1), 38-50.
- [7] Lehrer, K. (1999). *Teória poznania*. Bratislava: Infopress.
- [8] Lipovetsky, G. (2008). *Éra prázdnoty. Úvahy o současném individualizmu*. Praha: Prostor. 357 s.
- [9] Škoda, V. & Doulík, P. (2011). *Psychodidaktika. Metody efektivního a smysluplného učení a vyučování*. Praha: Grada. 208 s.
- [10] Štech, S. (2007). *Mise školy – chránit kulturu i rozvíjet dítě*. [online] [citováno 27. 9. 2017] Dostupné z: www.konzervativizmus.sk/print.php?1435
- [11] *Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách*. (2015). Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- [12] *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. (2016). Praha: MŠMT, Dostupné z: <http://rvp.cz/informace/dokumenty-rvp/rvp-pv>
- [23] *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (2017). Praha: MŠMT, Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>
- [34] *Velký sociologický slovník* (1996). (1. svazek). Praha: Karolinum.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Postupy pro tvorbu didaktických strategií vybraného společenskovědního tématu **Chyba! Záložka není definována.**

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Co si k tématu přečíst ve volném čase – doporučení autorky studijní opory

PŘÍLOHA P I: CO SI K TÉMATU PŘEČÍST VE VOLNÉM ČASE – DOPORUČENÍ AUTORKY STUDIJNÍ OPORY

Hamplová, D. (2015). *Proč potřebujeme rodinu, práci a přátele. Štěstí ze sociologické perspektivy*. Praha: Fortuna Libri. 214s.

Z přebalu knihy:

„Publikace se zabývá otázkami štěstí a životní spokojenosti a snaží se zjistit, jak míra našeho štěstí a životní spokojenosti souvisí s tím, jak žijeme. Čtenářům přibližuje výsledky rady zahraničních výzkumů zaměřených na kvalitu života, zároveň se však snaží pomocí dat z velkých českých kvantitativních výzkumů ukázat, jak šťastní jsou Češi, kdo je mezi námi šťastnější a kdo naopak přílišnou spokojenost nevyjadřuje. Kniha je rozdělena do 7 kapitol, ve kterých se nejen zabýváme otázkou, co je štěstí a zda je lze měřit, ale lze v nich najít i odpovědi na následující otázky:

- Opravdu platí, že bohatší lidé jsou šťastnější? A kolik peněz ke štěstí potřebujeme?
- Vládne v Čechách blbá nálada a jsou Češi větší reptalové než jiní Evropané?
- Jsou lidé, kteří spolu žijí bez sňatku, méně šťastní a spokojení než lidé žijící v manželství?
- Opravdu nejsou ženy v domácnosti, na mateřské či rodičovské dovolené spokojené?
- Přinášejí děti do života radost? A kolik by jich mělo být?
- Může být na schůzování něco dobrého?“

Maříková, H., Kostelecký, T., Lebeda, T., & Škodová, M. (eds.) (2010). *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 446 s.

Z přebalu knihy:

„Cílem této knihy je představit laické veřejnosti přístupným způsobem práci sociologů, demografů, ekonomů, politologů a geografů, kteří působí v Sociologickém ústavu AV ČR. Autorům a autorkám nejde o předložení ucelené zprávy o české společnosti, ale spíše o odpovědi na některé často kladené otázky, ověření/ neověření

platnosti různých předsudků a představ, které sami o sobě máme. Sociální vědci poukazují i na jevy, které sama společnost příliš nevnímá, ale odborníci je za povšimnutí hodné považují. Přístup prezentovaný ve většině příspěvků knihy vychází z dlouhodobé tradice instituce, ve které se tato kniha zrodila. Většina kapitol knihy zpracovává informace, které byly získány sociologickým výzkumem. Seznamuje čtenáře se závěry založenými zejména na empirickém přístupu k sociálním jevům, postaveném na jejich systematickém zkoumání, měření a analyzování. Jednotlivé autorky a autoři dostali volnost jak z hlediska formy, tak z hlediska výběru a způsobu zpracování svých témat. Každý mohl své téma přiblížit způsobem, který považoval za nejlepší. Na rozdíl od standardních vědeckých textů určených pro odbornou komunitu omezují vzhled do souvisejících teorií a na nezbytné minimum redukuje i popis analytických metod, pomocí kterých autoři došli ke svým závěrům. V této knize se čtenář nesetká se složitými statistickými modely ani s jinými náročnými analytickými nástroji. Autoři se snaží prokázat své poznatky pomocí jednoduchých a široké čtenářské komunitě srozumitelných nástrojů. Jací opravdu jsme a jak se to o sobě dozvídáme? Jsme evropští, jsme světoví, nebo hlavně sví? Lze věřit výzkumům veřejného mínění? Jsme ze zvyku sociálními a/nebo ekonomickými pesimisty? Jak a čím nás poznamenává konzumní společnost? Jaké jsou trendy a příčiny korupce v České republice? Jsou Češi skutečně nevěřící? Jaké postoje zaujímáme vůči cizincům a národnostním menšinám? Jsou Češi politicky aktivní? Jaká je kvalita demokracie v České republice? Na čí účet se v naší společnosti rodí děti?

Lipovetsky, G. (2008). *Éra prázdnoty. Úvahy o současném individualismu*. Praha: Prostor. 357 s.

Z přebalu knihy:

Autor knihy, francouzský esejista a sociální myslitel Gilles Lipovetsky (1944), profesor filozofie na univerzitě v Grenoblu, je přijímán jako mimořádně výstižný a zároveň kritický komentátor druhé poloviny 20. století a celé postmoderní epochy. Jeho zkoumání "současného individualismu" se dotýká takřka všech rysů a příznaků našeho veřejného i osobního života, respektive projevů západní civilizace. Ke svému tématu nezaujímá autor žádný předem vyhraněný morální postoj. Snaží se dobrat jeho příčin a následků, vyhledává paralely, jež umožňují pochopit současný individualismus a jeho proměny v celé jejich komplexnosti.

Poznámka autorky:

Skvělé čtení nabízí jakýkoliv titul G. Lipovetského, například Soumrak povinnosti, Paradoxní štěstí, Říše pomíjivosti, Třetí žena, Soumrak povinnosti. Bezbolestní etika nových demokratických časů atd. (vše vydáno i v českém jazyce).